

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Celem badania „(Nie)tradycyjni tradycyjni? Przemiany rodzin wiejskich z perspektywy kobiet w latach 1989-2019” jest próba rozpoznania i wyjaśnienia, czy i w jaki sposób zmieniają się modele relacji i role w wiejskich rodzinach w kontekście przemian wsi i szerszych przemian rodziny po 1989 roku w Polsce. Oprócz głównego celu jakim jest rozpoznanie doświadczeń rodzin wiejskich, których badania pojawiają się w socjologii rodziny tylko marginalnie, istotna jest też odpowiedź na 3 główne pytania badawcze.

Po pierwsze, czy rodzina wiejska jest nadal rodziną tradycyjną, jeśli spojrzymy na nią przez pryzmat zapisanych w biografii historii trzech dekad przemian rodzinnych ról kobiet i modeli relacji, które aktywnie tworzą? Czy możemy raczej zauważyć konstruowanie wzorców identyfikowanych z ponowoczesnymi konfiguracjami rodzinnymi? A może – która to hipoteza jest tutaj pierwszoplanowa – odnajdziemy tu wzorce hybrydalne, w których to, co tradycyjne i związane z procesami długiego trwania, łączy się w specyficzny sposób z tym, co nowe, związane z procesami indywidualizacji?

Po drugie, jakie są przyczyny tworzenia się określonych modeli relacji oraz wzorców ról? Co składa się na ekonomiczne, społeczne, kulturowe warunki, w jakich odtwarzają się i/lub redefiniują określone wzorce relacji i ról rodzinnych?

Po trzecie, czym charakteryzują się te oddolnie konstruowane wzorce i ich dynamiczne przemiany? Czy używane w polskiej socjologii rodziny pojęcia i teorie, przeszczepiane w dużej mierze z badań międzynarodowych, a zatem innych kontekstów ekonomicznych i społeczno-kulturowych – w tym przede wszystkim kontekstów rodziny (wielko)miejskiej (Slany 2002, Sikorska 2009, Szlendak 2012, Kwak 2014) – wystarczają, by z ich pomocą opisać i wyjaśnić specyficzne dla polskich warunków, zanurzone w lokalności przemiany rodziny wiejskiej? Czy interpretacje problemów i strategii rodzinnych, które można odnaleźć w dokonywanych przez wiejskie kobiety redefinicjach ról żon/partnerek i matek, mogą wnieść oryginalne perspektywy do studiów nad rodziną, płcią kulturową, ale też myśli feministycznej? Tym bardziej, w sytuacji, kiedy obszary te marginalnie interesowały się wiejskimi kobietami i rodzinami przez nie tworzonymi, zbyt łatwo ujednociając ich obraz jako bastionów konserwatyzmu.

Eksploracja przemian rodziny wiejskiej z perspektywy doświadczeń kobiet będzie wymagało zastosowania badań opartych na obserwacjach terenowych i badań biograficznych. Wykorzystana zostanie nowatorska metodologia - opracowana w badaniach przemian ról rodzinnych w migracjach wiejskich kobiet (Urbańska 2015) – która pozwala pokazać, jak kobiety definiują i zmieniają swoje rodzinne role na różnych etapach biografii, w odpowiedzi na zmieniające się zewnętrzne warunki. W badaniach będę korzystać z dorobku: socjologii i antropologii rodziny, socjologii i antropologii wsi, studiów nad globalizacją oraz zmianą społeczną w Europie Środkowo-Wschodniej, a także socjologii płci kulturowej.

Zbadanych zostanie około 30 autobiografii kobiet, ze zróżnicowanych konfiguracji rodzinnych (np. małżeństw z dziećmi, bez dzieci, samotne matki), typów gospodarstw, wsi, w różnym wieku, z różnym stażem rodziny. Do obserwacji zostaną wytypowane celowo wsie w województwie podlaskim, co podyktowane jest założeniami teoretycznymi. Jako, że celem projektu jest zbadanie, czy począwszy od 1989 roku, mamy do czynienia z transformacją rodziny tradycyjnej, wybór regionu rolniczego, odizolowanego od innych województw z powodu słabej infrastruktury komunikacyjnej, a także charakteryzowanego jako tradycyjny pod względem wartości mieszkańców, wydaje się uzasadniony. Podlasie będzie potraktowany jako swoiste laboratorium przemian tradycyjnej rodziny wiejskiej.

Podjęcie tego tematu jest potrzebne ze względu na istotną lukę w naukach społecznych. Analiz doświadczenia życia w rodzinie wiejskiej brakuje, mimo iż ok. 38% społeczeństwa mieszka na wsi, a większość Polaków posiada wiejskie korzenie. Wypełnienie tej luki jest zatem konieczne z kilku powodów eksploracyjnych, teoretycznych, metodologicznych, a także związanych z praktyką społeczną – rozpoznaniem problemów i sformułowanie wskazówek dla praktyków:

1. Doświadczenie życia w wiejskiej rodzinie i jej przemiany to jeden z najbardziej zaniedbanych obszarów we współczesnej polskiej socjologii, jak i w studiach nad płcią.

2. Nowatorskim aspektem badań będzie przedyskutowanie stereotypowego obrazu rodziny wiejskiej jako rodziny monolitycznie tradycyjnej, konserwatywnej. Nieliczne, głównie antropologiczne badania, w których pojawiają się analizy ról kobiet w wiejskiej rodzinie w Polsce, pokazują znacznie bardziej złożony, hybrydalny obraz praktyk rodzinnych. Stawia to pod znakiem zapytania, popularne definiowanie rodziny wiejskiej jako tradycyjnej w opozycji do postrzeganych jako ponowoczesne układów relacji w rodzinach miejskich. Istotne będzie zatem pokazanie, jak łączy się ze sobą to, co tradycyjne i ponowoczesne.

3. Istotne będzie zastosowanie nowatorskiej, interdyscyplinarnej metodologii. Brakuje podejść, które umożliwiłyby połączenie drobiazgowych ujęć mikrostrukturalnych (procesy w rodzinie) z procesami, które dzieją się na zewnątrz gospodarstwa domowego i wsi.